

# Galicijsko-portugalská lyrika



# Jazyk



- od 5. stol. nářeční diferenciacie vulgární latiny, vznikají románské jazyky
- 1) skupina východní (ital. rum., rétorom. dialekty)
- 2) skupina západní (fr., okcit – provensál. dialekt, katal., kastil, západohisp. nářečí – asturské, leonské, galicijsko-portugalské)
- gal.-port. dialekt: na SZ poloostrova, v Port. mezi řekami Minho a Mondego, **literární jazyk na poloostrově do 14. stol.**
- 12. - 14. stol. – odlišení galicijské a portugalské varianty (na zač. 14. stol. král Dinis zavádí výlučné užívání port. v dokumentech)

# Literární podněty



- vycházejí z autonomní tradice (folklór) a z literatury provensálské



# Galicijsko-portugalská lyrika



- Existuje od 12. století, vrchol ve 13. stol., úpadek ve 14. století
- Cantigas: určené ke zpěvu a tanci; trovadoři, žakéři
- Nejstarší (?) zaznamenaná píseň- Pai Soares de Taveirós: *Cantiga de garvaia* (1198)



# dělení



- **profánní**
- zpěvníky (Cancioneiros):
- *Cancioneiro de Ajuda* (Zpěvník z Ajudy): nejstarší, zahrnuje skladby vzniklé před králem Dinisem (do r. 1279), cenný graficky
- *Cancioneiro da Biblioteca Nacional* (Zpěvník Národní knihovny; zvaný též Colocci-Brancuti) – kopie z 16. stol. podle orig. ze 14. stol.
- *Cancioneiro da Vaticana* (Zpěvník Apoštolské vatikánské knihovny)
- *Livro de Cantigas* (Kniha písní), 1350 D. Pedro, conde de Barcelos)
- 
- **duchovní**
- *Cantigas de Santa Maria* (Alfonso X el Sabio): chvalozpěvy a výpravné básně o zázracích Panny Marie, přes 400, znám hud. Doprovod

# žánry



- rozdělení podle fragmentu poetiky *Arte de trovar* (Cancioneiro de BN)
- cantiga de amigo (píseň o milém)
- cantiga de amor (píseň o lásce)
- cantiga de escárnio e maldizer (píseň výsměšná a hanlivá)

# Cantiga de amigo



- písně často určené ke zpěvu a tanci
- hovoří žena o milém
- původ v autonomní tradici (poloostrovní folklór?, arabské a hebrejské básnictví – jarchas, jarxas?)
- rozdělení podle tématu:
- **inspirace životem venkovského lidu** (dívka jde ke studánce, schází se s milým, myje si vlasy apod.; jde na procesí, kde čeká milého; často je zde náznak příběhu (nejde o lyrickou poezii v dnešním smyslu, ale o primitivní synkretický žánr – spojení lyriky, epiky a dramatu)
- **domácí prostředí** (dívka hovoří s matkou, sestrou, přítelkyněmi apod.; věnuje se domácí práci apod.)
- **prostředí dvora** (námětem je dvorská láska v prožívání ženy)
- téma určuje některé podžánry :
- bailias (taneční)
- cantigas de romaria (písně z procesí)
- cantigas marinhas, barcarolas
- alba (svítáníčko)





# Cantiga de amigo: tematické rysy



- vyjadřují pocity zamilované ženy (stesk, bolest, žárlivost, touhu, nedůvěru apod.)
- charakt. je živelně důvěrný vztah k přírodě (magické pouto mezi osobami a vším, co se proměňuje – vlnami, vodou pramene, květy atd. – symboly erot. touhy)

# Cantiga de amigo: formální rysy



- paralelistická struktura
- zákl. strukturní jednotkou je strofa (copla), zpravidla dvojice dvojverší (obě dvojice vyjadřují totéž a liší se pouze rýmovanými slovy)
- po strofě následuje refrén

# Martim Codax: Bože můj, kdyby můj milý tušil



Bože můj, kdyby můj milý tušil,  
ve Vigu nemám jedinou duši  
a jsem zamilovaná.

A  
B  
refrén

Bože můj, kdyby můj přítel věděl,  
jsem ve Vigu sama tolik neděl  
a jsem zamilovaná.

A'  
B'  
refrén

Ve Vigu nemám jedinou duši,  
nikoho, kdo mě hlídá jak sluší,  
a jsem zamilovaná.

B  
C  
refrén

Jsem ve Vigu sama tolik neděl,  
a nikdo, kdo by si mne tu hleděl,  
a jsem zamilovaná.

B'  
C'  
refrén

# Paralelistická struktura



- - může být složitější a obměňovaná (souvisí s rozvojem kompoziční invence)
- A) místo dvojverší – 3 nebo 4-veršové strofy
- B) anaforický paralelismus (doslovné opakování sdružených strof)
- C) refrén přestává být na konci, vkládá se do textu nebo je obměňován
- D) cantiga de meestria (bez refrénu)

# Cantiga de amor



- subjektem je muž, který hovoří o své lásce k ženě
- vliv **provensálský**, který se projevuje:
- A) jazykovými výpůjčkami (*cor* místo *coraçon*, *prez* místo *preço* atd.)
- B) tématem: **ideál dvorské lásky** vyjadřující neopětovanou touhu po nedosažitelném objektu; tato touha se nemůže naplnit, aby nevyprchala; cílem je tento stav touhy udržet;
- Dáma (*senhor*): „*vassalagem de amor*“ (milostné vazalství); dáma je pánem, jemuž básník pokorně slouží; představuje idealizovaný obraz ženy (klidný a jasný pohled, mírná gestikulace a pohyby, jemný úsměv (*bon riir*), dobrá mluva – důležité je chování, „vnitřní“ podstata ženské (božské) bytosti
- Ve dvorské lásce platí daný etický kodex (nutno uchovat v tajnosti totožnost dámy, důležité je sebeovládání – tzv. *mesura*, básník musí snášet útrapy, nesmí se od dámy vzdálit, pokud k tomu nesvolí, typ. topos: **smrt z lásky**
- - důl. je sebepozorovací analýza (introspekce) bás. subjektu

# D. Dinis (1279 – 1325)



# D. Dinis: jak jste krásná, jak jste milá



Jak jste krásná, jak jste milá!  
Byla-li to vůle boží  
poznat vás, Bůh mě i souží.  
Co jste se mne natrápila!  
Napravte to ještě včas,  
hle, stačilo vidět vás  
a jsem rád a hned jsem ožil.

Ach, ta krása bez poskvrny!  
Nevídáno, jak jste štíhlá,  
to před vámi duše zjihla.  
Dej Bůh, ať se vám vše splní.  
Hle, teď jste se za trápení  
odměnila, jen jste se mi  
před očima jednou mihla.

Já jsem od té vaší krásy  
čekal nekonečně blaha,  
ale zatím, marná snaha,  
dveře u mne podává si  
žal, já nemám na vás nárok,  
ale aspoň jednou za rok  
vidět vás jen den, má drahá!

# Rozdíly mezi provensálskou a galicijsko-portugalskou lyrikou



- - portrét dámy v gal.port. básnictví se zdá poněkud konvenčnější, analýza citů stereotypní, někteří badatelé hovoří o monotónnosti (vysvětleno: např. Natália Correia – jde o záznam emocí, nutné opakování – emotivní funkce)
- Hl. rozdíl je ve formální výstavbě (většina básní má jako *cantiga de amigo* refrén a paralelistickou strukturu)



# Okciténské žánry, jejichž obdobu lze najít v gal.-port. lyrice



- pastorela
- alba
- canção de tear
- pranto (žalozpěv)
- despedida (loučení)
- descordo (balada, která chce vyjádřit citový otřes pozměňováním strofické stavby, logickými a syntaktickými nedůslednostmi atd.)

# Cantiga de escárnio e maldizer



- častým námětem dvorský život a bohéma
- představují střed. společnost (např. rozdíly a spory mezi trobadorem a žakéřem) – dokument o šlechtické mentalitě a intimních stránkách dvorského života
- Všechny žánry mohou mít strukturu dialogickou (tencóna – *tenção*)

# Vybraní autoři



- **Martim Codax:** galicijský žakéř, 7 písní o milém s dochovaným notovým zápisem
- **Dinis (1279-1325):** 138 písní, žák provenšálské školy, ale vytýkal jí formalismus
- **João Garcia de Guilhade:** patrně z Galicie, orig. svým pojetím lásky, kterým převrací prov. topos dvorské lásky a místo „smrti z lásky“ předkládá koncept „života z lásky“ (láska je tělesná, je zdrojem tvůrčí síly apod.)
- **Pero da Ponte:** gal.básník, známý hanlivými písněmi na potulného žakéře Bernarda de Bonaval, který si za svá díla nechal platit
- **Alfons X. Učený (1252-1284):** *Cantigas de Santa Maria*

# 15. století



- nedochovaly se památky, přestože básnická tvorba existovala
- vznikají kastilské zpěvníky, např. Baenský (Juan Alfonso de Baena, 1445) – prozrazují úpadek gal.-port. lyriky, která existuje, ale její typ. rysy se proměňují – např. paralelismus a opakování mizejí, metrická pestrost se omezuje na tzv. *redondilhu* (stará básnická norma – „*medida velha*“):
  - A) redondilha maior (7 slabik)
  - B) redondilha menor (5 slabik)

# Garcia de Resende: Cancioneiro Geral (1516)



- tištěná podoba
- obsahuje tvorbu špaň. i port.
- pokračování trobadorské tradice lásky s vytríbeným způsobem dvoření a satirické tradice (mnohdy obscénní)
- Gil Vicente, Bernardim Ribeiro, Sá de Miranda atd.
- **Žánry:**
  - vilancete: motto (3 verše) + volta (glosa) (7 veršů)
  - cantiga: motto (4-5 veršů) + volta (glosa) (8 – 10 veršů)
  - esparsa: 1 strofa (8-10 veršů)